

Jacek Bonarek

(Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych
UJK Filii w Piotrkowie Trybunalskim)

Świętosław pod Dorostolonem – wódz pokonany?

Każdy interesujący się osobą ruskiego księcia Świętosława zna obraz rosyjskiego malarza Klawdija Lebediewa zatytułowany: *Spotkanie Świętosława z bizantyńskim cesarzem Tzimiskesem na brzegu Dunaju*. Ów stylizowany obraz ukazuje ruskiego władcę siedzącego w łodzi, pochmurnego i butnego, natomiast bizantyńskiego cesarza spoglądającego na niego z góry i stojącego w otoczeniu duchownych i arystokratów. Właściwie każdy – kto zna historię średniowiecznej Rusi, Bułgarii tegoż okresu bądź Bizancjum – wie i jest pewien, kto na tym obrazie przegrał, a kto zwyciężył. Kto nie zna tej historii, z obrazu tego nie wywnioskuje¹. Podobnie – niby jednoznacznie, jednak nieco tajemniczo – rysują się wydarzenia związane z ostatnim etapem naddunajskiej kampanii Jana Tzimiskesa w 971 r.²

---

¹ Obraz oddaje w pewnym stopniu opis spotkania zawarty w dziele Leona Diakona, jakkolwiek z pewnymi modyfikacjami – Świętosław jest sam w łodzi, a Tzimiskes nie spogląda na niego z konia; Leonis Diaconis Caloënsis *Historiae libri decem*, ed. C. B. Hasii, Bonnae 1828, s. 156-157 (dalej: Leon Diakon).

² Na temat kampanii Jana Tzimiskesa prowadzonej przeciwko Rusom księcia Świętosława z najnowszy prac patrz np.: K. Marinow, *Hémos comme barrière militaire. L'analyse des écrits historiques de Léon le Diacre et de Jean Skylitzès au sujet de la campagne de guerre des empereurs byzantins Nicéphore II Phocas en 967 et de Jean I Tzimiscès en 971*, „Bulgaria Mediaevalis” 2011, t. 2, s. 443-454; G. G. Atanasov, *O čislennosti ruskoj armii knjazja Sajatoslava vo vremja jego pochodov v Bolgariju i o bitvie pod Dristroj (Dorostolom) v 971 g.*, „Vizantijskij Vremennik” 2013, t. 72 (97), s. 86-102 (dalej: VV); A. Kaldellis, *The Original Source for Tzimiskes' Balkan Campaign (971) and the Emperor's Classicizing Propaganda*, „Byzantine and Modern Greek Studies” 2013, t. 37/1, s. 1-18; S. A. Kozlov, *Kul'minacija slavjanskogo jazyčestva: balkanskije pochody Sajatoslava i tradicii vojskich soobščestv v slavjaskom mirie*, [w:] VEDS. *Jazyčestvo i monotjeizm v processach politogije-*

Walki nad dolnym Dunajem rozpoczęły się jeszcze za życia Nikefora II Fokasa, inicjatora sprowadzenia ruskiego księcia Świętosława Igorewicza na terytoria Bułgarii³, jednakże decydujący etap konfliktu bizantyńsko-ruskiego rozpoczął się po zamordowaniu tego cesarza i po objęciu tronu przez Jana I Tzymiskesa.

Nowy władca podjął wprawdzie próby uzyskania porozumienia ze Świętosławem, co potwierdzają zgodnie źródła bizantyńskie, jednak usiłowania te zakończyły się fiaskiem⁴ i wiosną roku 970 ruskie oddziały pomaszerowały na południe, gdzie w Tracji, w okolicach Arkadiopolis doszło do bitwy, której wynik raczej należy uznać za nieroz-

---

nieza: *XXVI Čtienija pamjati čliena-korriespondienta AN SSSR V. T. Pašuto, 16-18 aprielja 2013 g.: materialy konfjerjencii*, red. Je. A. Mel'nikova et al., Moskwa 2015, s. 122-129; M. J. Leszka, K. Marinow, *Carstwo Bułgarskie: polityka – społeczeństwo – gospodarska – kultura 866-971*, Warszawa 2015, s. 192-199; M. J. Leszka, *Bułgaria wobec wyprawy Jana I Tzymiskesa przeciw Świętosławowi, księciu kijowskiemu (971)*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2016, t. 17/2, s. 25-40; A. Madgearu, *The war of 971 in Bulgaria: a model of conflict resolution for present superpowers*, „Bulgaria Medievalis” 2016, t. 7, s. 373-379.

³ N. Znoiko, *O posol'stve Kalokira v Kiev*, „Žurnal Ministerstva Narodnago Prosvieščeniija” 1907, 3, s. 229-272; P. O. Karyškovskij, *K chronologii russko-vizantijskoj vojny pri Sviatoslavie*, VV 1952, t. 5, s. 127-138, idem, *Balkankie vojny Sviatoslava v vizantijskoj istoričeskoj literature*, VV 1953, t. 6, s. 36-71, idem, *K istorii balkan-skich vojn Sviatoslava*, VV 1953, t. 7, s. 224-243; A. D. Stokes, *The Background and Chronology of the Balkan Campaigns of Svyatoslav Igorevich*, „The Slavonic and East European Review” 1961, t. 94, s. 44-57; W. K. Hanak, *The Infamous Svyatoslav: Master of Duplicity in War and Peace?*, [w:] *Peace and War in Byzantium: Essays in Honor of G. T. Dennis*, ed. T. S. Miller, J. Nesbitt, Washington 1995, s. 138-151; J. Bonarek, *Przyczyny i cele bułgarskich wypraw Świętosława a polityka Bizancjum w latach sześćdziesiątych X wieku*, „Studia Historyczne” 1996, t. 39/3, s. 287-302; A. Poppe, *Nie mieczem a piórem: Świętosław Igorewicz i Leon Diakon*, [w:] *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, red. R. Michałowski, Warszawa 1997, s. 341-346; idem, *Svyatoslav the Glorious and the Byzantine Empire*, [w] *Byzantium, New Peoples, New Powers. The Byzantino-Slav Contact Zone, from the Ninth to the Fifteenth Century*, ed. M. Kaimakova et al., Cracow 2007, s. 133-138; M. J. Leszka, *Wizerunek pierwszego państwa bułgarskiego w bizantyńskich źródłach pisanych (VIII – pierwsza połowa XII wieku)*, Łódź 2003, s. 137-138; A. S. Korolev, *Svyatoslav*, Moskwa 2011, s. 136; M. J. Leszka, K. Marinow, *op. cit.*, s. 176-186.

⁴ Leon Diakon, s. 103, 105; Ioannis Scylitzae *Synopsis Historiarum*, ed. I. Thurn, Berlin-New York 1973, s. 287 (dalej: Jan Skylitzes), W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 146; J. Bonarek, *Romajowie i obcy w Kronice Jana Skylitzesa. Identyfikacja etniczna Bizantyńczyków i ich stosunek do obcych w świetle Kroniki Jana Skylitzesa*, Toruń 2003., s. 160; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 204-205; M. J. Leszka, K. Marinow, *op. cit.*, s. 192.

strzygnięty, aczkolwiek źródła bizantyńskie przedstawiały ją jako zwycięską dla sił cesarskich⁵.

Powstrzymanie marszu Rusów, zduszenie rebelii Fokasa⁶, a także względne unormowanie sytuacji na Zachodzie poprzez nawiązanie pertraktacji z Ottonem I Wielkim⁷ umożliwiły Tzimiskesowi podjęcie w roku 971 ostatecznej rozprawy z umacniającym swe pozycje w Bułgarii Świętosławem. Pierwszy etap owej kampanii należy uznać za całkowity sukces strony bizantyńskiej, bowiem jej siły, nie napotykając na opór wojsk ruskiego księcia⁸ dotarły pod mury buł-

⁵ Według Leona Diakona w trakcie bitwy poległo 55 Romejów i 20 tysięcy Rusów (Leon Diacon, s. 111), także Jan Skylitzes podkreśla przewagę liczebną barbarzyńców i świetne zwycięstwo Bizantyńczyków (Jan Skylitzes, s. 288-290); na temat bitwy: D. Angelov, V. Čolpanov, *Balgarska voenna istoria za vtorata četvǎrt na X do vtorata polovina na XV v.*, Sofia 1989, s. 17-19; W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 146-148; P. Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*, Cambridge 2000, s. 50; J. Haldon, *The Byzantine Wars*, Stroud 2008; s. 148; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 206-212; M. J. Leszka, K. Marinow, *op. cit.*, s. 192; J. Romane, *Byzantium Triumphant: The Military History of the Byzantines, 959-1025*, Barnsley 2015, s. 50-51; A. Kaldellis, *Streams of Gold, Rivers of Blood. The Rise and Fall of Byzantium, 955 A. D. to the First Crusade*, Oxford 2017, s. 70.

⁶ W literaturze pojawia się też opinia, że po bitwie pod Arkadiopolis Bizantyńczyków przed ostatecznym pokonaniem Świętosława powstrzymał bunt przeciwko Tzimiskesowi na Wschodzie (W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 148; M. J. Leszka, K. Marinow, *op. cit.*, s. 192-193; M. J. Leszka, *Bułgarzy wobec ...*, s. 26), chociaż istnieje też sugestia, że kampania roku 970 była elementem współdziałania Świętosława ze stronnictwem Fokasów (A. Poppe, *Nie mieczem ...*, s. 344; idem, *Svjatoslav the Glorious...*, s. 136), którzy w tym czasie podjęli wspomnianą próbę buntu (Leon Diacon, s. 112-126; Jan Skylitzes, s. 291-294; *The Universal History of Stephanos Tarōnec'i*, ed. T. Greenwood, Oxford 2017, s. 235-236, *Histoire de Yahîā ibn Sa'īd d'Antioche*, ed. I. Kratchovskiy et al., *Patrologia Orientalis*, t. 18, 1924, s. 831 (dalej: Yahia); patrz też: J.-Cl. Cheynet, *Pouvoir et contestations à Byzance (963-1210)*, Paris 1996, s. 24-25; V. Vlyssidou, *Jean Ier Tzimiskès et Bardas Sklèros: le cas d'une surveillance discrète*, „Zbornik radova Vizantološkog Instituta” 2003, t. 40, s. 21 (dalej: ZRVI); J. Romane, *op. cit.*, s. 51-54; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 70-71).

⁷ Konflikt z państwem Ottonów w czasach Nikefora II Fokasa doprowadził do walk w Italii Południowej. Jan Tzimiskes natomiast podjął rozmowy z Ottonem I; patrz np.: Widukindi res gestae Saxonicae a.c. 919-973, ed. D. G. Waitz, MGH SS, t. 3, s. 465; Thietmari chronicon a. 919-1018, ed. V. Cl. I. M. Lappenberg, MGH SS, t. 3, s. 748; A. Poppe, *Nie mieczem ...*, s. 345-346; idem, *Svjatoslav the Glorious...*, s. 137-138; G. Ravegnani, *I Bizantini in Italia*, Bologna 2004, s. 176; V. D. Balkin, *Tvorcy Sviaščennoj Rimskoj imperii*, Moskwa 2004, s. 179-180; J. Sochacki, *Niemcy*, Poznań 2016, s. 137-138; J. Strzelczyk, *Otton I Wielki*, Poznań 2017, s. 229-230.

⁸ Leon Diacon, 130-131; Jan Skylitzes, s. 295; patrz też: P. Stephenson, *op. cit.*, s. 51; J. Haldon, *op. cit.*, s. 149; K. Marinow, *Hémos ...*, s. 456-457; A. S. Korolev,

garskiej stolicy, która – mimo zaciętej obrony przez Rusów oraz wspomagających ich Bułgarów – została zdobyta w święta wielkanocne⁹. Zająwszy Presław wojska bizantyńskie ruszyły na północ¹⁰, tocząc po drodze ze zmiennym szczęściem walki z wydzielonymi oddziałami ruskimi¹¹.

Do pierwszego poważnego starcia doszło w dniu 23 kwietnia, w odległości kilkunastu kilometrów od Dorostolonu¹². Wzięła w nim udział armia Jana Tzimiskesa oraz wszystkie siły księcia Świętosława. Wyrównane walki toczone były przez cały dzień i ostatecznie zakończyły się sukcesem cesarskiej strony, kiedy nastąpił atak bizantyńskiej konnicy oraz tagma nieśmiertelnych prowadzonych przez cesarza¹³. W wyniku zwycięstwa Tzimiskes ostatecznie zablokował ruskiego władcę w Dorostolonie¹⁴.

Walki pod naddunajską twierdzą toczyły się od końca kwietnia do lipca 971 r. Po zwycięskim starciu z 23 kwietnia, Jan Tzimiskes

---

op. cit., s. 217; M. J. Leszka, K. Marinow, *op. cit.*, s. 194; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71.

⁹ Leon Diakon, s. 132-136; Jan Skylitzes, s. 295-298; D. Angelov, V. Čolpanov, *op. cit.*, s. 19-23; W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 148; P. Stephenson, *Byzantium's Balkan ...*, s. 52; J. Romane, *op. cit.*, s. 55-57; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 218-223; M. J. Leszka, K. Marinow, *op. cit.*, s. 194-195; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71.

¹⁰ Leon Diakon, s. 138-139; Jan Skylitzes, s. 298; W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 148; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 223; M. J. Leszka, K. Marinow, *op. cit.*, s. 195; J. Romane, *op. cit.*, s. 59; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71.

¹¹ Leon Diakon, s. 139; Jan Skylitzes, s. 298-299; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 223-224.

¹² Jan Skylitzes wspomina odległość 12 mil, co sugerowałoby, że starcie miało miejsce około dwadzieścia kilometrów od naddunajskiej twierdzy (Jan Skylitzes, s. 299), z kolei Leon Diakon wspomina tylko o równinie pod Dorostolonem (Leon Diakon, s. 140-141). Każdy z tych autorów podkreśla natomiast, że Świętosław wprowadził do bitwy ogromne siły (330 tysięcy według Jana Skylitzesa, a 60 tysięcy według Leona Diakona; na temat realności tych danych: G. G. Atanasov, *op. cit.*, s. 87-90). Wydaje się, że miejsce bitwy zaproponowane przez Skylitzesa jest prawdopodobne; patrz też: D. Angelov, V. Čolpanov, *op. cit.*, s. 24-25; S. McGrath, *The Battle of Dorostolon (971): Rhetoric and Reality*, [w:] *Peace and War in Byzantium: Essays in Honor of G. T. Dennis*, ed. T. S. Miller, J. Nesbitt, Washington 1995, s. 155; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 225-226; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71.

¹³ Na temat bitwy patrz np.: D. Angelov, V. Čolpanov, *op. cit.*, s. 24-26; A. Korolev, *op. cit.*, s. 226; J. Romane, *op. cit.*, s. 60; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71.

¹⁴ Jan Skylitzes, s. 300; D. Angelov, V. Čolpanov, *op. cit.*, s. 25; J. Bonarek, *Romajowie ...*, s. 81; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 226; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71.

przystąpił do budowy ufortyfikowanego obozu¹⁵. Następnie natomiast rozpoczęła się seria bezpośrednich walk pomiędzy wrogimi oddziałami¹⁶. Zgodnie z narracją źródeł Rusowie, mając za oparcie obwarowania Dorostolonu, rozpoczęli otwarte starcia z siłami bizantyńskimi. Każda ze stron ponosiła w tych potyczkach prestiżowe straty, po stronie Rusów bowiem zostali zabici: Ikmor¹⁷ oraz Sfenkel¹⁸ określani jako cieszący się najwyższym uznaniem wśród Rusów po Świętosławie¹⁹, natomiast po stronie bizantyńskiej zginął magistros Jan Kurkuas²⁰ oraz będący na cesarskiej służbie syn emira Krety, Anemas²¹.

Warto również zauważyć, że kiedy próby zniszczenia sił Rusów podjęte przez Jana Tzimiksesa jeszcze w końcu kwietnia 971 r. nie powiodły się²², to walki przybrały inny, wyrównany charakter. Świętosław wzmocnił bowiem umocnienia Dorostolonu, gdyż z jego polecenia wykopano fosę, która miała utrudnić Romejom szturm twierdzy²³. Inną bardzo ważną troską ruskiego władcy było zapewnienie odpowiedniego zaopatrzenia, zwłaszcza w momencie, kiedy na Dunaj wpłynęła flota bizantyńska mająca za zadanie zablokowanie Rusów również od strony rzeki²⁴. Działania zmierzające do przerwania blo-

---

¹⁵ Leon Diakon, s. 142-143; Jan Skylitzes, s. 300; A. Korolev, *op. cit.*, s. 228-229; G. G. Atanasov, *op. cit.*, s. 97.

¹⁶ Na temat walk patrz np.: D. Angelov, V. Čolpanov, *op. cit.*, s. 26-28; J. Haldon, *op. cit.*, s. 150-157; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 226-239; J. Romane, *op. cit.*, s. 60-65.

¹⁷ Leon Diakon, s. 149; Jan Skylitzes, s. 304-305; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 233-234.

¹⁸ Leon Diakon, s. 144; Jan Skylitzes, s. 301; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 230-231.

¹⁹ Leon Diakon, s. 144, 149; Jan Skylitzes, s. 304.

²⁰ Leon Diakon, s. 153; Jan Skylitzes, s. 304; S. McGrath, *op. cit.*, s. 158-159; L. Andriollo, *Les Kourkouas (IXe-XIe siècles)*, „Studies in Byzantine Sigillography” 2012, t. 11, s. 76-77; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 72.

²¹ Leon Diakon, s. 148; Jan Skylitzes, s. 308; S. McGrath, *op. cit.*, s. 160; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 37, 72.

²² Patrz: G. G. Atanasov, *op. cit.*, s. 94-95.

²³ Jan Skylitzes, s. 302; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 231; J. Romane, *op. cit.*, s. 61-62.

²⁴ H. Ahrweiler, *Byzance et la mer. La marine de guerre, la politique et les institutions maritimes de Byzance aux VIIe-XVe siècles*, Paris 1966, s. 119 przyp. 6; W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 148; K. Marinow, *Zadania floty cesarskiej w wojnach bizantyńsko-bułgarskich (VII-XI w.)*, [w:] *Byzantina Europea. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko, M. J. Leszka, Łódź 2007, s. 387; J. Romane, *op. cit.*, s. 60-61; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71.

kady początkowo przyniosły sukces. Rusowie bowiem, wykorzystawszy burzliwą noc, wyruszyli, aby zdobyć zapasy i zadanie swe wykonali z sukcesem, a nawet udało im się zadać spore straty Romejom²⁵.

Walki pod Dorostolonem trwały przez trzy miesiące. Źródła bizantyńskie podkreślają ich zaciętość²⁶, jednak blokada sił bizantyńskich połączona z ostrzałem Dorostolonu przez artylerię cesarską pod wodzą wspomnianego powyżej Jana Kurkuasa²⁷ wyczerpywała odcięte od zaopatrzenia oddziały księcia Świętosława, który czuł się zmuszony do stoczenia decydującej batalii²⁸.

Rozstrzygająca bitwa²⁹, która miała miejsce 21 lipca³⁰, nie była jednak ani pogromem wygłodzonych i zdemoralizowanych Rusów, ani niepodważalnym zwycięstwem znużonych długim oblężeniem Romejów, chociaż tak mogłyby sugerować liczby podane przez źródła, zgodnie z którymi zginęło 15 500 Rusów i 350 Bizantyńczyków³¹. Walka trwała długo, a jej wynik był niepewny. Śledzący uważnie wydarzenia na polu bitwy cesarz obawiał się bowiem, że jego żołnierze znużeni upałem oraz pragnieniem ustąpią³², dostrzegał też, że nie potrafią w ścisku wykorzystać swej przewagi, dlatego podjął decyzję o wykonaniu manewru pozorowanej ucieczki, w trakcie której

---

²⁵ Jan Skylitzes, s. 302; S. McGrath, *op. cit.*, s. 157; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 231-232; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 71-72.

²⁶ Jan Skylitzes podaje, że po wyprawie Rusów pod zapasy, kiedy Jan Tzimiskes zintensyfikował działania oblężnicze, walczone każdego dnia przez 65 dni (Jan Skylitzes, s. 302).

²⁷ Zgodnie z przekazem *Zarysu dziejów* Jana Skylitzesa Jan Kurkuas zginął w obronie machiny zadającej ciężkie straty Rusom (Jan Skylitzes, s. 304), podobne informacje podaje również Leon Diakon, uwypuklając jednakże pijaństwo bizantyńskiego wodza oraz jego wcześniejsze haniebne czyny, mianowicie złupienie bułgarskich klasztorów (Leon Diakon, s. 148).

²⁸ S. McGrath, *op. cit.*, s. 159; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 226; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 73.

²⁹ Źródła bizantyńskie podkreślają, że władca Rusów bał się upadku ich prestiżu oraz działań podporządkowanych ludów na wieść o ruskiej klęsce, dlatego też uważał, że lepiej zginąć w chwalebnej walce, niż żyć z piętnem pokonanego; Leon Diakon, s. 150-151; Jan Skylitzes, s. 306; J. Bonarek, *Romajowie ...*, s. 162.

³⁰ Na temat datacji bitwy np.: F. Dölger, *Die Chronologie des grossen Feldzuges des Kaisers Johannes Tzimiskes gegen die Russen*, „Byzantinische Zeitschrift” 1932, t. 32, s. 290-291; P. O. Karyškovskij, *K chronologii ...*, s. 135; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 236.

³¹ Leon Diakon, s. 154; P. Stephenson, *Byzantium's Balkan ...*, s. 52; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 73.

³² Jan Skylitzes, s. 306; S. McGrath, *op. cit.*, s. 159; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 236.

doszło do ząartego i nierozstrzygniętego starcia, a śmierci niemal nie doznał strategos Teodor z Misthei³³. Oczekiwanego zwrotu początkowo nie przyniósł Romejom również rozkaz Tzimiseksa, aby odciąć Rusom drogę do twierdzy (to zadanie powierzył tagmata Bardasa Sklerosa)³⁴ oraz aby zaatakować oddziałami pod wodzą stratedarchy Piotra i patrikiosa Romana Lekapena linię wojsk Świętosława³⁵. Dopiero zablokowanie dróg odwrotu, nadciągająca burza, która uniemożliwiła Świętosławowi realizację bitewnych planów oraz – skrupulatnie podkreślana przez bizantyńskie źródła³⁶ – nadprzyrodzona interwencja świętego Teodora Stratelatesa przechyliły zwycięstwo na stronę bizantyńską i zmusiły ruskiego władcę do podjęcia negocjacji³⁷.

Wspominane powyżej wydarzenia ukazują w powszechnej opinii zwycięskiego bizantyńskiego cesarza oraz pokonanego ruskiego księcia. Jednak głębsza ich analiza wydaje się wskazywać, że sytuacja nie była tak jednoznaczna, zwłaszcza podczas przedłużającego się oblężenia Dorostolonu³⁸, kiedy to ostatecznie obie strony przystały na rokowania. Można naturalnie uznać Świętosława za marnego wodza³⁹, wyrokować, że kiedy po śmierci Sfenkela i Ikmora dowodził

---

³³ Jan Skylitzes, s. 307; S. McGrath, *op. cit.*, s. 159-160 A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 236.

³⁴ Jan Skylitzes, s. 308; S. McGrath, *op. cit.*, s. 160; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 237.

³⁵ Jan Skylitzes, s. 308.

³⁶ Leo Diakon, s. 154; Jan Skylitzes, s. 308-309; patrz też: P. Ł. Grotowski, *Święci wojownicy w sztuce bizantyńskiej (843-1261)*, Kraków 2011, s. 152-154.

³⁷ W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 148; S. McGrath, *op. cit.*, s. 160, 161, 162-163; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 237-239. Warto również wspomnieć, że strona bizantyńska sięgnęła po cały asortyment swojego uzbrojenia, jako że w walkach ze Świętosławem wykorzystano np. ogień grecki; W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 148; Nikolov G. N., *Bułgarzy i ogień grecki (VII-XI)*, [w:] *Byzantina Europea. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko, M. J. Leszka, Łódź 2007, s. 453-454.

³⁸ Z frontu walk z Rusami nie odciągnęła np. Jana Tzimiskesa nawet informacja o kolejnej próbie buntu podjętej przez przedstawicieli rodu Fokasów. Brat zamordowanego Nikefora Leon Fokas, zdobywszy poparcie części Pałacu oraz mieszkańców Konstantynopola, podjął bowiem starania o odzyskanie władzy dla swego rodu, co jednak skutecznie uniemożliwili zaufani Jana Tzimiskesa: patrikios Leon, dowódca floty oraz rektor Bazylki; Leon Diakon, s. 145-147; Jan Skylitzes, s. 303; Yahia, s. 830-831; J.-Cl. Cheynet, *Pouvoir ...*, s. 25; J. Romane, *op. cit.*, s. 66-67; A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 72.

³⁹ A. Kaldellis, *Streams of Gold ...*, s. 73.

samodzielnie, to działania Rusów osłabły⁴⁰, a także twierdzić, że jego działania nad dolnym Dunajem to przede wszystkim wyprawa młodych ludzi szukających łupów i wojennych wrażeń⁴¹, a on sam pokonany i upokorzony jedynie prosił o pokój⁴².

Wymienione w źródłach warunki pokojowe⁴³ nie ukazują jednak Świętosława jako całkowicie pokonanego człowieka. Przegrawszy kolejne starcie, wypełniając obowiązki mądrego wodza⁴⁴, zdecydował się wprowadzić na rozmowy, jednak wcześniej tak samo chciał uczynić Jan Tzimiskes, powodowany podobnymi przesłankami – aby przerwać dalszą walkę i związane z tym nieuniknione straty. Propozycję ruską strona bizantyńska podjęła, nie decydując się na jeszcze jeden, najprawdopodobniej ostatni, wysiłek zbrojny, lecz negocjując warunki traktatu. Faktu negocjacji nie ukryje także informacja, że Romejowie zwyciężają wrogów raczej dobrodziejstwami niż orężem⁴⁵.

---

⁴⁰ A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 234.

⁴¹ S. A. Kozlov, *op. cit.*, s. 122-129.

⁴² W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 148.

⁴³ Świętosław ewakuował podbitą przez siebie części Bułgarii, oddał Dorostolon, zwolnił jeńców, ale zabezpieczył dawne przywileje handlowe; Leon Diakon, s. 155-156; Jan Skylitzes, s. 309; na temat układu np.: W. K. Hanak, *op. cit.*, s. 149; M. Raev, *The Russian-Byzantine Treaty of 971. Theophilos and Sveneld*, „Revue des Études Byzantines” 2006-2007, t. 64-65, s. 329-340; A. S. Korolev, *op. cit.*, s. 239-245.

⁴⁴ Leon Diakon, s. 156.

⁴⁵ Jan Skylitzes, s. 310; J. Bonarek, *Romajowie ...*, s. 83. Najdobitniej naturalnie kwestię równorzędności Tzimiskesa i Świętosława przedstawia *Powieść lat minionych*, gdzie Świętosław łaskawie godzi się na układ, zastrzegając od razu, że w przypadku niewywiązania się cesarza z obowiązku wypłaty daniny ponownie ruszy na Konstantynopol (*Povest' vremennykh let*, ed. D.S. Lichačev, Sankt-Petersburg 2007, s. 34-35). Jest to naprawdę majstersztyk patriotycznej nadinterpretacji autorów letopisów (A. S., Korolev, *op. cit.*, s. 239-240), aczkolwiek uwypukla też fakt, że Świętosław nie został doszczętnie pokonany (J. Shepard, *Some Problems of Russo-Byzantine Relations c. 860 – c. 1040*, „The Slavonic and East European Review” 1974, 52, s. 23-24; J. H. W. K. Hanak, *op. cit.*, p. 149; S. Franklin, J. Shepard, *The Emergence of Rus 750-1200*, London-New York 1996, s. 149-150; P. Stephenson, *Byzantium's Balkan ...*, s. 53).

Abstract

Sviatoslav at Dorostolon – a defeated commander?

Sviatoslav Igorevitch and his involvement in the affairs on the Lower Danube has generated much interest among academic researchers. Among many issues, scholars analyse the motivation which led the ruler of Kiev to explore the Danube region, the position of the Russian prince on Bulgarian land and the effects of his actions connected with the fiasco of the Dorostolon war campaigns.

An important area of the above-mentioned research is the campaign of 971, unanimously considered victorious for John Tzimiskes. However, the truce conditions mentioned in the resources do not show Sviatoslav as an entirely defeated person, but rather as a commander who was forced by circumstances to negotiate the end of a war conflict.

Keywords: John Tzimiskes, Sviatoslav, Russo-Byzantine relations in the 10th century

Słowa kluczowe: Jan Tzimiskes, Świętosław, stosunki bizantyńsko-ruskie w X w.

Bibliografia

- Ahrweiler H., *Byzance et la mer. La marine de guerre, la politique et les institutions maritimes de Byzance aux VIIe-XVe siècles*, Paris 1966.
- Andriollo L., *Les Kourkouas (IXe-XIe siècles)*, „Studies in Byzantine Sigillography” 2012, t. 11.
- Angelov D., Čolpanov V., *Bălgarska voenna istoria za vtorata četvārt na X do vtorata polovina na XV v.*, Sofia 1989.
- Atanasov G. G., *O čislennosti ruskoj armii knjazja Svjatoslava vo vremja jego pochodov v Bolgariju i o bitvie pod Dristroj (Dorostolom) v 971 g.*, „Vizantijskij Vremennik” 2013, t. 72 (97).
- Balkin V. D., *Tvorcy Sviaščennoj Rimskoj imperii*, Moskwa 2004.
- Bonarek J., *Przyczyny i cele bułgarskich wypraw Świętosława a polityka Bizancjum w latach sześćdziesiątych X wieku*, „Studia Historyczne” 1996, t. 39/3.
- Bonarek J., *Romajowie i obcy w Kronice Jana Skylitzesa. Identyfikacja etniczna Bizantyńczyków i ich stosunek do obcych w świetle Kroniki Jana Skylitzesa*, Toruń 2003.

- Cheyne J.-Cl., *Pouvoir et contestations à Byzance (963-1210)*, Paris 1996.
- Dölger F., *Die Chronologie des grossen Feldzuges des Kaisers Johannes Tzimiskes gegen die Russen*, „Byzantinische Zeitschrift” 1932, t. 32.
- Franklin S., Shepard J., *The Emergence of Rus 750-1200*, London-New York 1996.
- Grotowski P. Ł., *Święci wojownicy w sztuce bizantyńskiej (843-1261)*, Kraków 2011.
- Haldon J., *The Byzantine Wars*, Stroud 2008.
- Hanak W. K., *The Infamous Svyatoslav: Master of Duplicity in War and Peace?*, [w:] *Peace and War in Byzantium: Essays in Honor of G. T. Dennis*, ed. T. S. Miller, J. Nesbitt, Washington 1995.
- Histoire de Yahîâ ibn Saïd d'Antioche*, ed. I. Kratchovsky et alii, *Patrologia Orientalis*, t. 18, 1924.
- Ioannis Scylitzae *Synopsis Historiarum*, ed. I. Thurn, Berlin-New York 1973.
- Kaldellis A., *The Original Source for Tzimiskes' Balkan Campaign (971) and the Emperor's Classicizing Propaganda*, „Byzantine and Modern Greek Studies” 2013, t. 37/1.
- Kaldellis A., *Streams of Gold, Rivers of Blood. The Rise and Fall of Byzantium, 955 A. D. to the First Crusade*, Oxford 2017.
- Karyškovskij P. O., *K chronologii russko-vizantijskoi voiny pri Sviatoslavie*, „Vizantijskij Vremennik” 1952, t. 5.
- Karyškovskij P. O., *Balkankie voiny Sviatoslava v vizantijskoi istoričeskoj literature*, „Vizantijskij Vremennik” 1953, t. 6.
- Karyškovskij P. O., *K istorii balkanskich vojn Sviatoslava*, „Vizantijskij Vremennik” 1953, t. 7.
- Korolev A. S., *Svyatoslav*, Moskwa 2011.
- Kozlov S. A., *Kul'minacija slavjanskogo jazyčestva: balkanskije pochody Svyatoslava i tradicii vojskich soobščestv v slavjaskom mirie*, [w:] *VEDS. Jazyčestvo i monoteizm v processach politogienieza: XXVI Čtienija pamjati čliena-korriespondienta AN SSSR V. T. Pašuto, 16-18 aprielja 2013 g.: materialy konferjencii*, red. Je. A. Mel'nikova et al., Moskwa 2015.
- Leonis Diaconis Caloënsis *Historiae libri decem*, ed. C. B. Hasii, Bonnae 1828.
- Leszka M. J., *Wizerunek pierwszego państwa bułgarskiego w bizantyńskich źródłach pisanych (VIII – pierwsza połowa XII wieku)*, Łódź 2003.
- Leszka M. J., *Bułgarzy wobec wyprawy Jana I Tzymiskesa przeciw Światosławowi, księciu kijowskiemu (971)*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2016, t. 17/2.
- Leszka M. J., Marinow K., *Carstwo Bułgarskie: polityka – społeczeństwo – gospodarska – kultura 866-971*, Warszawa 2015.

- Madgearu A., *The war of 971 in Bulgaria: a model of conflict resolution for present superpowers*, „Bulgaria Medievalis” 2016, t. 7.
- Marinow K., *Zadania floty cesarskiej w wojnach bizantyńsko-bułgarskich (VII-XI w.)*, [w:] *Byzantina Europea. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko, M. J. Leszka, Łódź 2007.
- Marinow K., *Hémos comme barrière militaire. L'analyse des écrits historiques de Léon le Diacre et de Jean Skylitzès au sujet de la campagne de guerre des empereurs byzantins Nicéphore II Phocas en 967 et de Jean I Tzimisces en 971*, „Bulgaria Mediaevalis” 2011, t. 2.
- McGrath S., *The Battle of Dorostolon (971): Rhetoric and Reality*, [w:] *Peace and War in Byzantium: Essays in Honor of G. T. Dennis*, ed. T. S. Miller, J. Nesbitt, Washington 1995.
- Nikolov G. N., *Bułgarzy i ogień grecki (VII-XI)*, [w:] *Byzantina Europea. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko, M. J. Leszka, Łódź 2007.
- Poppe A., *Nie mieczem a piórem: świętosław Igorewicz i Leon Diakon*, [w:] *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, red. R. Michałowski, Warszawa 1997.
- Poppe A., *Sujatoslav the Glorious and the Byzantine Empire*, [w] *Byzantium, New Peoples, New Powers. The Byzantino-Slav Contact Zone, from the Ninth to the Fifteenth Century*, ed. M. Kaimakova et al., Cracow 2007.
- Povest' vremennykh let*, ed. D.S. Lichačev, Sankt-Petersburg 2007.
- Raev M., *The Russian-Byzantine Treaty of 971. Theophilos and Sveneld*, „Revue des Études Byzantines” 2006-2007, t. 64-65.
- Ravegnani G., *I Bizantini in Italia*, Bologna 2004.
- Romane J., *Byzantium Triumphant: The Military History of the Byzantines, 959-1025*, Barnsley 2015.
- Shepard J., *Some Problems of Russo-Byzantine Relations c. 860 – c. 1040*, „The Slavonic and East European Review” 1974, 52.
- Sochacki J., *Niemcy*, Poznań 2016.
- Stephenson P., *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*, Cambridge 2000.
- Stokes A. D., *The Background and Chronology of the Balkan Campaigns of Svyatoslav Igorevich*, „The Slavonic and East European Review” 1961, t. 94.
- Strzelczyk J., *Otton I Wielki*, Poznań 2017.
- The Universal History of Step'anos Tarōnec'i*, ed. T. Greenwood, Oxford 2017.
- Thietmari chronicon a. 919-1018, ed. V. Cl. I. M. Lappenberg, MGH SS, t. 3.

Vlyssidou V., *Jean Ier Tzimiskès et Bardas Sklèros: le cas d'une surveillance discrète*, „Zbornik radova Vizantološkog Instituta” 2003, t. 40.

Widukindi res gestae Saxonicae a.c. 919-973, ed. D. G. Waitz, MGH SS, t. 3.

Znoiko N., *O posol'stve Kalokira v Kiev*, „Žurnal Ministerstva Narodnago Prosveščeniija” 1907, 3.